

Міністерство освіти і науки України

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди, природничий факультет

Akademia Pomorska w Słupsku
Instytut Biologii i Ochrony Środowiska

II Міжнародна науково-практична конференція

ПРИРОДНИЧА НАУКА І ОСВІТА: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

20-21 вересня 2019

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Харків 2019

¹Надточій Г.С., ²Чаплиціна А.Б.
**ОРНІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА КАФЕДРІ ЗООЛОГІЇ
 ХНПУ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ (1979-2019)**

¹Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» (УКРНДІЕП), Харків² Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків e-mail anna_sylvia@ukr.net

Nadtochiy H.S., Chaplygina A.B. ORNITHOLOGICAL INVESTIGATIONS DURING 1979-2019 AT ZOOLOGY DEPARTMENT OF H.S. SKOVORODA'S NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY. The paper discusses the main tendencies and results in ornithological investigations of the zoology department scientists for the forty-year period in the territories of North-East and South Ukraine.

Key words: *ornithological investigations, Kharkiv State, Ukraine.*

Орнітологічні дослідження на кафедрі зоології упродовж останніх 40 років спрямовані на вивчення фауністики, екології, етології, особливостей міграцій птахів та їх охорони.

За Міжнародною ІВА програмою (Important Bird Area Programme), яка впроваджується на національному рівні Українським товариством охорони птахів (офіційним партнером Bird Life International) за сприяння Міністерства екології та природних ресурсів України, проведені дослідження орнітокомплексів водно-болотних угідь Харківської області (долини р.Оріль, р.Мжа, р.Велика Бабка, Лиманська озерна система, Печенізьке водосховище). Внаслідок ці території набули міжнародний статус, увійшли до Європейської та Національної ІВА книг [8]. На ІВА територіях здійснюється моніторинг стану біотопів та популяцій птахів, проводиться робота з надання їм природоохоронного статусу, включення до мережі природно-заповідного фонду та до складу національної екологічної мережі.

За програмою «Національні плани дій зі збереження глобально вразливих видів птахів» за участі Г.С. Надточій проведені експедиційні роботи за двома проектами: «Національний план дій зі збереження очеретянки прудкої в Україні» (експедиція з науковцями Інституту зоології НАН України, долина р.Супій, Київська обл.) (2005 р.) та «Національний план дій зі збереження деркача в Україні» (долина р.Мжа, Харківська обл.) (2004-2006 рр.).

У 2004 р. Г.С. Надточій співпрацювала за науковою програмою досліджень далеких міграцій птахів на прикладі родини Кропив'янкові (модельний вид – кропив'янка садова) із орнітологами Німеччини (Мюнхенський університет) та Азово-Чорноморської орнітологічної станції Інституту зоології НАН. За цим проектом дослідження (відлов, мічення, обліки, вивчення фізіологічного стану) здійснювались під час міграції (Крим, півострів Тарханкут) і в зоні розмноження (Харківська область – долина р.Сіверський Донець, НПП Гомільшанські ліси, долина р.Мжа). У подальшому за фінансової підтримки вчених Мюнхенського

університету було розпочато вивчення екологічних особливостей птахів у штучних гніздівлях. Внаслідок започатковано моніторингові дослідження дуплогнізних птахів під впливом антропогенного навантаження у лісових масивах Харківської (Національний природний парк Гомільшанські ліси, Зміївський район; Журавлівський гідропарк, регіональний ландшафтний парк Фельдман-екопарк, лісопарк міста Харкова) та Сумської областей (Гетьманський національний природний парк, Охтирський (с.Климентове) та Тростянецький (с.Кам'янка) райони; урочище Вакалівщина (Сумський район). Результати досліджень викладені у публікаціях, кандидатських роботах Н.О.Савинської [4] та Д.І. Юзик [7] та докторській дисертації А.Б.Чаплигіної [5].

З 1998 р. Г.С. Надточій проводить орнітологічні дослідження у співпраці з науково-дослідною установою «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» (УКРНДІЕП) Міністерства екології та природних ресурсів України (Лабораторія проблем природних територій та об'єктів особливої охорони) за програмами: «Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», регіональні програми кадастру природно-заповідного фонду та розробки проектів створення мережі об'єктів природно-заповідного фонду Харківської області, програма дослідження водно-болотних угідь Харківської області. Матеріали польових орнітологічних досліджень використані при розробці понад 80 проектів створення об'єктів природно-заповідного фонду, серед яких Проекти створення та Проекти організації 4 національних природних парків (Гомільшанські ліси, Слобожанський, Дворічанський, Святі Гори) та 5 регіональних ландшафтних парків (Червонооскільський, Ізюмська лука, Ольхова балка, Сокольники-Помірки, Фельдман-Екопарк) та видань двох довідників: «Природно-заповідний фонд Харківської області» [3] та «Екологічна мережа Харківської області» [1].

З 2000 р. Г.С.Надточій у співпраці з ТОВ «СВНЦ Інтелект-сервіс Лтд» проводяться моніторингові дослідження орнітофауни Андріяшівсько-Гудимівського та Середньосульського гідрологічних заказників загальнодержавного значення (Сумська, Полтавська обл.), Приорізького ландшафтного заказника загальнодержавного значення (Дніпропетровська обл.).

У 2016 р. Г.С. Надточій брала участь у програмі дослідження гніздових птахів Харківської області для складання Атласу гніздових птахів Європи (ЕВВА 2 – European Breeding Bird Atlas).

Результати польових досліджень різних таксономічних груп птахів Г.С.Надточій викладені у понад 150 публікаціях.

Під керівництвом А.Б. Чаплигіної проведені експедиції з дослідження орнітологічного різноманіття територій установ ПЗФ України та Рамсарських водно-болотних угідь: РЛП Кінбурська коса (2010 р.), Ялтинський гірсько-лісовий природний заповідник (2011 р.), Казантипський природний заповідник, ВБУ «Аквально-скельний комплекс мису Казантип» (2013 р.), НПП Джарилгацький, ВБУ «Каркінітська та Джарилгацька затоки» (2015, 2016, 2017, 2019 рр.). В експедиціях активну участь брали студенти природничого факультету ХНПУ.

Матеріали польових досліджень з поширення рідкісних видів птахів на території Харківської області та інших областей України (Сумська, Полтавська,

Дніпропетровська, Херсонська) опубліковані у виданнях: Червона книга Харківської області. Тваринний світ [6] та Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ [2].

Науковцями кафедри разом зі студентами здійснюється програма кільцювання птахів у співпраці з Українським центром кільцювання птахів Інституту зоології НАН України. За період 2000-2019 рр. помічено понад 6 тис. птахів.

Список використаних джерел

1. Клімов О.В., Філатова О.В., Надточій Г.С. та ін. Екологічна мережа Харківської області. Харків, 2008. 168 с.
2. Тваринний світ: серія: «Conservation Biology in Ukraine». Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Київ, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, 2018; Вип. 7, Т. 2. 454 с.
3. Клімов О.В., Вовк О.Г., Філатова О.В., Надточій Г.С. та ін. Природно-заповідний фонд Харківської області – Харків: Райдер, 2005. – 304 с.
4. Савинська Н.О. Аутекологічні особливості та консортивні зв'язки модельних видів мухоловок трансформованих територій Північно-Східної України. Автореф. дис... канд. біол. наук. Львів. 2013. 16 с.
5. Чаплигіна А.Б. Дендрофільні горобцеподібні (Passeriformes) як структурно-функціональний елемент антропогенно трансформованих лісових біогеоценозів Північно-Східної України Автореф. дис. ... д-ра біол. наук Дніпро, 2018. 40 с.
6. Червона книга Харківської області. Тваринний світ: За ред. Г.О.Шандикова, Т.А. Атемасової. Гол. ред. В.А. Токарський. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. 472 с.
7. Юзик Д.І. Особливості екології дуплогнізних горобцеподібних птахів на трансформованих територіях північно-східної частини України Автореф. дис... канд. біол. наук. Львів. 2018. 21 с.
8. ІВА території України: території, важливі для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів: За ред. О. Микитюка. К.: СофтАРТ, 1999. 324 с.

Наконечна Ю.О., Станкевич С.В.

АМЕРИКАНСЬКИЙ БІЛИЙ МЕТЕЛИК (*HYPHANTRIA CUNEA DRURY.*) В УМОВАХ УКРАЇНИ ТА СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ

*Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва,
с. Докучаєвське, Харківський район, Харківська область
e-mail: nakonechna95@gmail.com*

Nakonechna Yu.O., S.V.Stankevyich S.V. *HYPHANTRIA CUNEA DRURY* IN CONDITIONS OF UKRAINE AND EASTERN FOREST-STEPPE. In the article the peculiarities of spreading and harmfulness of *Hyphantria cunea Drury* in Ukraine and Eastern Forest-Steppe have been covered. We have also established the directions of penetration and trophic relations of the